

Nr 496

Av herr **Hedlund m. fl.**, om försöksverksamhet med längre sammanhängande arbetspass på gymnasiet och grundskolans högstadium.

(Lika lydande med motion nr 391 i Första kammaren)

I många av landets kommuner är behovet av nya lokaler för skolans undervisning stort. Behovet av skollokaler kan uttryckas med den av länskolnämnderna i juni 1966 upprättade förteckningen över angelägenhetsgraderade skolbyggnadsföretag. Enligt denna förteckning, som avser de närmaste fem åren, är behovet i kronor räknat 2 280 miljoner enbart för grundskolan. Till detta kommer det stora investeringsbehovet för de expanderande gymnasiala skolorna.

Av samhällsekonomiska och andra skäl är det inte möjligt att tillfredsställa mer än en ringa del av detta byggnadsbehov. Stora ansträngningar måste därför göras för att de medel som anslås skall kunna användas på ett så effektivt sätt som möjligt. Härvidlag vill vi särskilt framhålla vissa åtgärder som kan medföra kostnadsbesparingar och ökad användning av tillgängliga resurser.

Det nu tillämpade statsbidragssystemet för skolbyggnader har utan tvivel medfört kostnadsfördyringar. Systemet är uppbyggt så att varje enskild kommun har att anmäla förekommande behov av nya skollokaler samt insända kompletta handlingar jämte huvudritningar till länskolnämnden. Länskolnämnden angelägenhetsgraderar de olika skolbyggnadsföretagen inom länet och vidarebefordrar ansökningarna till skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsen framför sina krav i ämbetsverkets petita, och medel tilldelas i sedvanlig ordning av riksdagen för ett år i taget efter förslag av departementschefen.

På grund av att medel enbart beviljas för ett år i taget har det hittills varit omöjligt för den enskilda kommunen att erhålla något som helst förhandsbesked om när statsbidrag kan erhållas. Detta har medfört att färdigställandet av byggnadsritningarna, anbudsförfarandet och själva byggandet måst ske under stor tidspress med åtföljande höga kostnader. Dessutom har en samordning mellan byggandet av skolor och bostäder försvårats. I nya bostadsområden har därför ofta skolbyggandet släpat efter.

Ansvariga myndigheter har insett dessa problem, och i årets petita föreslår skolöverstyrelsen att bidragsramen skall kunna fastställas för flera år i taget. Departementschefen har tillstyrkt detta, och det är angeläget att riksdagen bifaller förslaget. Önskvärt vore dock att dessa »planeringsramar» kunde om-

fatta större belopp än de föreslagna. Med ett system av rullande långsiktiga planeringsramar ges kommunerna möjlighet att få bestämda besked angående tidpunkten för statsbidragstilldelning för ett visst byggnadsärende. Därmed ges kommunerna en längre tid för planering av byggandet och kan på ett helt annat sätt än för närvarande bevaka kostnadssidan.

Rationellt byggande

Det nya systemet bör också medföra att rationella byggnadsmetoder kommer att användas i ökad utsträckning. I dag drar sig många kommuner »som ligger i statsbidragsposition», d. v. s. har godkända ritningar och statsbidragsframställning liggande hos skolöverstyrelsen, för att föreslå förändringar i det en gång godkända ärendet, även om detta skulle vara motiverat för att utnyttja nytillkomna byggnadstekniska framsteg.

Inte bara när det gäller bostäder utan även beträffande skollokaler bör industriellt byggande kunna ske i ökad utsträckning. Ständig uppmärksamhet måste ägnas åt den snabba utvecklingen när det gäller byggnadsmetoder, modulsystem, prefabrikation av element etc. för att pressa byggnadskostnaderna. Statens institut för byggnadsforskning, såväl som vissa privata företag, har gjort omfattande undersökningar på detta område, och erfarenheterna därifrån bör utnyttjas i högre grad än för närvarande. Arbetet inom den av skolöverstyrelsen och statens institut för byggnadsforskning tillsatta byggnadsforskningskommittén bör bedrivas med största möjliga skyndsamhet. Departementschefen synes ha inriktat sig på att industriellt byggande skall startas i nämnvärd omfattning år 1970/71. Enligt vår uppfattning bör detta ske tidigare.

Omsättningsskatten

Omsättningsskattens nuvarande konstruktion gör att den verkar hämmande på utvecklingen mot ett ökat industriellt byggande. Då omsättningsskatt utgår på material men ej på arbetskostnader blir skattesatsen högre vid rationellt byggande med prefabricerade element än då allt byggnadsarbete utföres på platsen. Denna omsättningsskattens negativa inverkan på det industriella byggandet gör att skattens konstruktion måste bli föremål för prövning.

Det nuvarande samhällsbyggandet medför att vissa geografiska områden karakteriseras av ett mycket högt antal barn under en viss tidsperiod. Under denna tidsperiod är självfallet behovet av skolor stort, och beslutande organ har att överväga på vilket sätt skolorna skall byggas. I många fall har man inom för tillfället mycket barnrika områden gjort alltför stora investeringar i skolbyggnader. De stora och mycket gediget byggda skollokalerna har om några år, då barnantalet reducerats och området blivit »äldre», visat sig vara felinvesteringar. I stället kanske det i en annan del av kommunen då finns ett nytt bostadsområde med stora barnkullar och behov av skollokaler. I sådana och liknande fall talar starka skäl för att skolanläggningarna görs så flexibla som

möjligt. Utan onödiga kostnader bör ändringar i lokaldispositionerna kunna göras på befintliga anläggningar. Ett utnyttjande av den nya byggnadstekniken möjliggör till och med att skollokaler kan flyttas mellan olika delar av kommunen. En mera långsiktig planering av behovet av skolbyggnader i en kommun eller del därav kan på så sätt bidra till ett bättre resursutnyttjande.

Spara utrymmen

De föreslagna åtgärderna är dock inte tillräckliga för att åstadkomma de kostnadssänkningar som behövs för att klyftan mellan vad vi måste bygga och vad vi har råd att bygga skall minska radikalt. Det behövs fler åtgärder. Statens institut för byggnadsforskning säger (Rapport 56 s. 48): »Genom ett noggrant planstudium kan de sekundära utrymmena — och då framför allt kommunikationsutrymmena — minskas, utan att skolfunktionerna blir lidande.» Onödiga kvadratmeter har också eliminerats så långt det går av skolbyggnadskommittéer, arkitektkontor och alla andra som är inkopplade på detta område. Att stora utgifter därigenom inbesparas är självklart då kostnaden för golvytan, enligt skolöverstyrelsens beräkningar, den 1 januari 1966 var 1 323 kronor per kvadratmeter. Vissa utrymmen har det dock varit svårt, för att inte säga omöjligt, att göra några större besparingar på — korridorerna och centralkapprummet.

Korridorernas roll som trafikleder är välbekant för alla. Centralkapprummet har blivit ett nödvändigt komplement till undervisningslokalerna i ett ämnesrumssystem där inte eleverna har eget klassrum där de kan förvara böcker, arbetsmateriel etc.

Längre arbetsperioder

Det finns vissa som det synes grundläggande fakta i det nuvarande undervisningssystemet. Dels att eleverna har sex à sju undervisningstimmar med olika ämnen på schemat varje dag. Dels att »De två första lektionerna på morgonen och efter måltidsrasten skola omfatta 45 minuter och övriga lektioner 40 minuter...». »Mellan två lektioner lämnas rast om 10—15 minuter.» (Skolstadgan 5 kap. 36 och 37 §§.)

Dessa bestämmelser medför ett evigt vandrande mellan centralkapprum och ämnesrum och dessutom »ut i friska luften» varje rast. Vistelsen ute i det fria inskränker sig dock, enligt undersökningar vid större skolor, till ett par tre minuter per rast på grund av korridorernas längd och tiden för bokbytet i centralkapprummet. Klassrumsbytet varje rast är, särskilt vid större skolor, stressande för eleverna.

Det kan ifrågasättas om det är av värde att eleverna växlar ämnen fem till sex gånger per dag med korta raster emellan. Detta system hör utan tvivel samman med den tidigare helt dominerande meddelande undervisningen. Då var en huvudsakligen verbal undervisning med lärarens genomgång och förhör

de viktigaste momenten i en lektion. Detta nödvändiggjorde korta arbetspass. Elevernas behov av rörelse och omväxling tillgodosågs dels under rasten och dels under lektioner för övningsämnen. I de förhållandevis små skolorna tog inte elevernas förflyttningstid mellan klassrum och skolgården någon längre tid. Rasterna var för övrigt också motiverade av behovet av luftväxling i klassrummen.

Den exakta fastläsningen till lektionstider om 40 à 45 minuter kan ifrågasättas. Det finns lektionstyper, exempelvis vid intensiv färdighetsträning, där det skulle vara motiverat med en rejäl återhämtningspaus redan efter en halvtimme. Å andra sidan förekommer det ofta lektionsarbete, som det känns besvärande för både elever och lärare att behöva avbryta efter 45 minuter.

Skolöverstyrelsen har aviserat försök med mer flexibla arbetsperioder på mellanstadiet schema. Detta bör stödjas och utsträckas att även omfatta högstadiet och gymnasiet. Visserligen har vi ämneslärarsystemet på dessa stadier, men detta bör inte vara något vägande skäl emot.

Det finns inget som säger att det bör vara ett större behov av ämnesväxling på högstadiet än på andra stadier. Det bör vara möjligt att exempelvis en dag i veckan kunna läsa engelska för samma lärare från klockan 8 och fram till lunch och exempelvis matematik på eftermiddagen. Elever och lärare bör i samråd kunna ta erforderliga pauser under denna tid när det bäst passar med hänsyn till arbetet. Sammanförandet av flera timmar i ett eller ett par ämnen betyder även enklare schemaläggning.

Med ett sådant system skulle centralkapprummet inte längre behövas som förvaringsutrymme för elevernas tunga väskor. Det material som eleven behöver för exempelvis två ämnen under en dag kan mycket väl medföras hela tiden.

Institutionsblock

Den pedagogiska utvecklingen under de senaste åren pekar mot ett behov av institutionsblock för grupper av ämnen. Materialfrågor, nödvändigheten att variera undervisningsformerna, behov av individualiserande undervisning och starkt ökade informationsbehov för lärarna gör det nödvändigt att lägga ämnesrum, gruppum, materielutrymmen och ämnesbibliotek för samma och närbesläktade ämnen omedelbart intill varandra.

Placeras detta ämnesrumsblock i en fristående byggnad med direkta utsläpp till skolgård skulle varken centralkapprum eller korridorer vara erforderliga. Därmed försvinner många av de invändningar som kan riktas mot ett mera flexibelt rastsystem.

En skolanläggning av här skisserat slag skulle bestå av ämnesrumsbyggnader grupperade kring en kärna med gemensamhetslokaler som skolrestaurang, centralbibliotek, samlingsal och administrationsutrymmen. Detta system bör kunna eliminera åtskilliga av de sekundära utrymmen som nu är kostnadskrävande och därigenom förbilliga byggandet av skolor.

Industriellt byggande skulle dessutom kunna användas i ökad utsträckning, och företrädesvis då redan välkända standardiserade enplanssystem. Därutöver skulle det vara miljöbefrämjande för både elever och lärare att komma bort från mastodontskolorna.

Med stöd av ovanstående hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att försöksverksamheten med längre sammanhängande arbetspass på grundskolans mellanstadium även utsträckes att gälla högstadiet och gymnasiet samt att även möjligheterna att därigenom förbilliga skolbyggandet i enlighet med vad i motionen anförts beaktas.

Stockholm den 26 januari 1967

Gunnar Hedlund (cp)   *Nils G. Hansson* (cp)   *Sten G. W. Wahlund* (cp)

i Skegrie

Gustaf Svensson (cp)

i Vä

Gunnar Larsson (cp)

i Luttra
